

Oficis d'Horta: l'enquadrador

L'avia Joaquina (Quimeta) Duran Torelló i l'avi Josep Cailà Rondoní

Montserrat Cailà Guitart

Fotos: Arxiu particular Cailà-Guitart cc-by sa

Si passeu pel carrer Canigó, al número 3 hi trobareu una botiga d'esports anomenada L'Estel. Trenta-tres anys endarrere era el taller del meu pare.

El meu pare, Joan Cailà Duran, tenia un taller d'enquadració amb els seus dos germans. Quan a l'escola em preguntaven el seu ofici, jo contestava: "enquadrador" i m'adonava que era més original que les

respostes de les meves companyes: mecànic, forner o oficinista.

Als meus ulls, el taller del meu pare era molt gran i ple de coses, màquines, eines, cartons, papers, llibres, carpetes i pols. Hi havia tres baguls plens de llibres de quan ell i els seus germans eren petits. Llibres dels anys vint i trenta. Recordo els de geografia perquè no entenia els mapes d'Europa que hi apareixien, hi havia unes nacions que havien desaparegut en els mapes dels meus llibres d'estudi als anys seixanta.

Quan vaig tenir sis anys, van canviar de local. El nou era més petit, més endreçat i més modern. Però jo també jugava amb els retalls dels cartons i les vetes o les capses buides. De mica en mica vaig anar aprenent a fer coses. Primer de tot, em van ensenyar a cosir llibres. Com que de cosir ja n'havia après des dels quatre anys a l'escola, no em va costar gaire.

Els primers anys al barri de Santa Caterina

El meu pare no era fill d'Horta. Era de Barcelona com deia ell, del carrer de Claveguera (ara es diu Mestres Ferran i Martorell). I allí va viure fins als divuit anys. Va ser el seu pare qui li va ensenyar l'ofici d'enquadrador.

El meu avi, Josep Cailà Rondoní, va començar a treballar als quinze anys, tal i com es feia en aquella època a finals del segle XIX, en un taller d'enquadració del carrer de València (1). El 1903, quan tenia dinou anys va entrar a l'empresa Joan Vidal que tenia impremta i enquadració al carrer de Sardenya cap a la plaça de les Glòries. Ell vivia al carrer de Sant Pere més Baix i anava a la feina a peu. Es va casar el 1911 amb Josefa Bolàs Garcia, veïna seva, que l'any 1917 va morir deixant un fill de cinc anys, l'Ignasi. Al costat del meu avi, hi treballava cosint llibres una noia d'Horta, Joaquina Duran Torelló. El 1919 es van casar i ella va continuar a la mateixa fàbrica fins que el 1920 va néixer el meu pare, Joan. Vint mesos més tard va venir un segon fill, Llorenç.

Amb la crisi mundial que s'havia iniciat el 1929, l'empresa Joan Vidal va tancar l'octubre del 1931 tot i les reformes progressistes de la nova República Espanyola. El meu avi, després de vint-i-vuit anys de treballar-hi, va restar sense feina. No es va

La besàvia Dolors Torelló Capmany. A la dreta, document de lloguer dels baixos de la plaça de Santes Creus

quedar amb les mans a la butxaca i aprofitant els seus contactes va començar a treballar a casa seva. Tenia encàrrecs de l'empresa alemanya Gerson, de la Gran Via. Finalment, el 1932, va llogar un local al mateix carrer de Claveguera on vivia, i va crear amb els seus fills, Ignasi, Joan i Llorenç, un taller propi d'enquadració. Els encàrrecs venien sobretot de la casa Noguera i Vintrol del carrer d'Ausiàs Marc.

El meu pare, quan tenia dotze anys ja ajudava al taller, i a l'acabar l'escola als catorze ja hi treballava tot el dia i combinava la feina amb els estudis al vespre en una acadèmia de comptabilitat. Però el 1936, amb l'aixecament dels militars i la guerra, tot va quedar estroncat. El germà gran va ser cridat al front, i el 1938 Barcelona va ser cruelment bombardejada.

Cap a Horta

Una bomba va esclatar sobre el taller del meu avi. Per sort no hi havia ningú a dins, però el local va quedar enrunat. Una altra va caure sense esclatar al pis on vivien. L'espant va ser tan gran per a la família que van decidir de traslladar-se al barri d'Horta on la meva àvia hi tenia parents. Amb un carretó van anar portant Eixample amunt tot el que havien pogut salvar.

Es van instal·lar de moment al forn de cal Pinyorro, tancat per la guerra, del nebot de l'avia, Lluís Guich Duran, situat al

Targeta de l'empresa de l'avi Josep Cailà Rondoní

passeig de Maragall (2). El març del 1938 acabant de fer els divuit anys, també el meu pare va ser cridat a files amb la quinta del biberó. I va haver de fer el servei militar amb els vencedors després de la guerra.

Quan el forn de cal Pinyorro va tornar a obrir, els meus avis van buscar un nou local i un nou lloc per viure i tornar a començar. El 1939, van llogar, i comprar més endavant, una planta baixa amb altells a la plaça Santes Creus número 11 (més tard seria el número 15). L'edifici s'anomenava can Benesei i tenia també entrada per la riera

(carrer Tajo, 16). Era una casa de quatre plantes, i als pisos de sobre hi vivien cinc altres famílies (3).

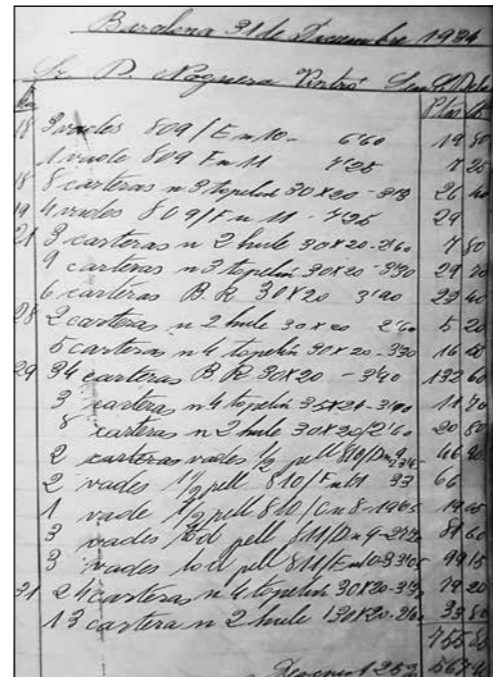
Allí van passar la trista postguerra, asabentats de les notícies de l'estranger pels metges del dispensari veí, que tenien informació de l'ambaixada anglesa de la plaça Urquinaona. Amb l'esperança, compartida per alguns veïns, com el senyor Aguilar de les cintes o el senyor Lloret, daguer, o en Mariano de les serradures, que al final de la Segona Guerra Mundial els aliats acabarien amb el règim dels militars i alliberarien també Espanya, però aviat van adonar-se que no va ser així.

La feina d'enquadració

Tal com m'explicava el meu pare, l'activitat principal de la família Cailà era la confecció de carpetes d'escriptori anomenades amb una paraula anglesa *vades*. Aquestes carpetes es feien en diferents qualitats: de pell, de "pegamoid" (4), o d'hule (5). Les tapes anaven farcides amb buata. A dins s'hi posava roba de seda amb un cordó, paper assecant i una bossa de paper blanc. Les més bones tenien dibuixos gravats, fets amb uns motllos al foc amb pel·lícula d'or. Feien també estoigs plumiers per posar llapis, llibretes per prendre notes, agendes d'adreces amb l'abecedari gravat amb lletres d'or, carteres d'hule i de popelín, carnets pràctics de "pegamoid", amb un bloc

Taller de l'empresa Joan Vidal de Barcelona als anys vint. A la dreta, llibreta de comptes de Josep Cailà

de recanvi de quaranta fulls, àlbums de fotografies, carpetes de dibuix de diferents mides, i classificadors que anomenaven *acordions*, eren carpetes de vint compartiments amb les lletres de l'abecedari per ordenar els documents.

I finalment recordo molt bé la restauració de llibres vells i l'enquadernació de tota mena: fascicles d'enciclopèdies, tebeos, revistes, fulls parroquials... El material més emprat era el cartró de color gris, que arribava en fardells de 50 quilos, i s'havia de tallar a mida amb la cisalla, o la guillotina. Totes aquestes màquines eren manuals, de manera que el treball a penes deixava empremta ecològica! El paper que feien servir era d'emalatge, que venia en rotlles de 60 quilos, el blanc fi, en raimes de cinc-cents fulls, l'assecant, de color rosa, l'encartonat i l'imprès amb aigües o colors per fer les tapes i les guardes, com el paper indiana o el jaspinat. Als anys trenta, en un carretó, portaven el paper blanc per a les llibretes al ratllador perquè en dibuixés les ratlles. El plegat del paper es feia a mà. Les pegues eren de la casa Álvarez. La goma, transparent, grogosa i enganxosa, es comprava en pots de 50 quilos, i la pasta, blanca, en pots de 20 quilos, i devia ser d'origen vegetal. Feia la mateixa olor que les farinetes de civada que menjo per esmorzar. Encara veig el meu pare o els meus on-

Model de vades

cles fent la barreja de la pasta amb aigua o escampant-la amb el pinzell sobre els papers. Pels llibres, feien servir cola de fuster. També empraven tela de seda per a les carpetes d'escriptori, i la buata, que es comprava en rotlles i se n'utilitzava una fulla prima per al farcit.

Les premses eren imprescindibles un cop estava el cartró i el paper enganxat per aguantar bé. Per marcar les lletres daurades tenien una petita impremta i una premsa de daurar al foc de gas. Per a les carpetes de dibuix es necessitava una màquina de fer forats, per on es passaven les vetes vermelles, que s'enganxaven per dins per poder lligar i tancar la carpeta. Altres carpetes, que anomenaven "legajo" o de lligall, portaven ullets que es posaven amb una altra

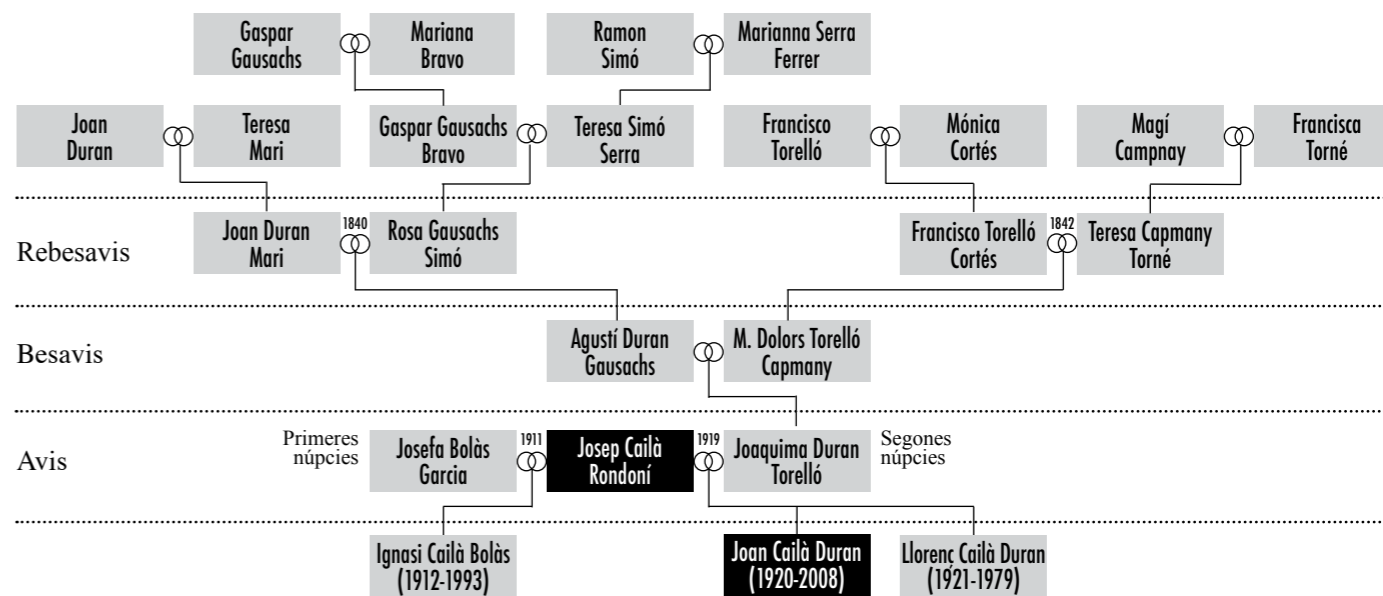
màquina, i servien per guardar piles de documents. De deixalles, ben poques. Dels retalls de paper i de cartró en feien unes bales en forma de cub que, després de calcular el seu pes amb la bàscula, les venien al drapaire. Quan jo era petita no ens calia anar a la farmàcia a pesar-nos! Recordo bé el meu pare movent els contrapesos mentre jo estic dreta sobre la bàscula per saber si he guanyat pes.

Els quioscos i llibreries els portaven els fascicles que compraven els clients i que s'havien d'enquadernar per formar enciclopèdies. Si teniu un llibre a les mans, podeu mirar com està cosit. El mètode més correcte és cosir els diferents fascicles o llibrets un per un. Si es cus tot el gruix de cop després és poc pràctic per obrir el llibre, però s'ha de fer quan són fulls solts. També es pot només encolar els fulls solts per la part del llom. Aquesta és una feina més barroera perquè a la llarga els fulls es van desenganxant.

El treball manual els permetia escoltar la ràdio durant tota la jornada laboral. Ràdio Miramar i Ràdio Barcelona, al matí, els "partes" a migdia, i a la tarda Ràdio 4 o les novel·les de la SER o de Ràdio Nacional. Amb el programa *Clásicos Populares* de Carlos Tena i Fernando Argenta vaig apreciar en la meua adolescència la música clàssica.

La meua germana i jo de petites ja aju-

ARBRE GENEALÒGIC DE JOAN CAILÀ DURAN

dàvem a tallar les vetes del cabdell, a comptar les etiquetes per enganxar sobre les carpetes de dibuix i a cosir llibres. Això era el que més m'agradava perquè m'entretenia llegint-los. Recordo entre altres la revista infantil *Cavall Fort* i els fascicles de *Pueblos del Mundo*.

Cada diumenge els pares i els tiets ens compraven el TBO, el *Pulgarcito* o el *Din Dan*, i més tard el *Patufet*. Després els

guardaven sense que ho sabéssim i els enquadernaven en forma de llibres que ens regalaven pels Reis. Quina sorpresa teniem al tornar-los a veure! Els nostres fills encara els han pogut llegir.

L'expropiació del taller

Ja grans i amb poca salut, els meus avis, Josep Cailà i Joaquina Duran, van comprar una casa al carrer Chapi per anar-hi a viure mentre

els tres fills continuaven treballant al local de la plaça Santes Creus. En aquesta casa del carrer Chapi es va casar el meu pare el 1958. El 1965, quan jo tenia cinc anys i la meua germana quatre, unes quantes cases de la plaça Santes Creus, van ser expropiades i enderrocades per les obres d'arribada del metro des de l'estació de Vilapicina fins a Horta. Entre elles, l'edifici on treballaven els tres germans. Es van haver de buscar un altre local, i per sort aviat l'activitat es va reprendre en uns baixos del carrer de Canigó. Allí va continuar el meu pare fins a la seva jubilació l'any 1989, quan va vendre el local als propietaris actuals i totes les màquines. Vint-i-sis anys al

primer taller i vint-i-quatre al segon, van ser cinquanta anys d'enquadernació a Horta! Ara que visc lluny dels espais de la meua infància, quan passo alguna vegada amb els meus fills pel número 3 del carrer Canigó els dic: "Aquí tenia el taller d'enquadernació el vostre avi Joan i jo hi vaig passar molt bones estones".

FONTS

- Brugalla, Emilio, *Tres ensayos sobre el Arte de la Encuadernación*, Madrid: Ollero & Ramos Editores, 2000
- Cailà Guitart, Ma Dolors, "Memòries de Joan Cailà Duran" escrites per participar al llibre col·lectiu *Vivències. La Barcelona que vaig viure 1931-1945*, Ajuntament de Barcelona, Consorci de Biblioteques de Barcelona, 2008. Dins del qual es van publicar uns fragments, p. 31, 36, 37, 39
- Cailà Guitart, Montserrat, "Records de la plaça Santes Creus als anys 40 i 50" dins de la revista *HortAvui*, núm. 100, 2004, p. 45-46
- Records personals de Joan Cailà Duran

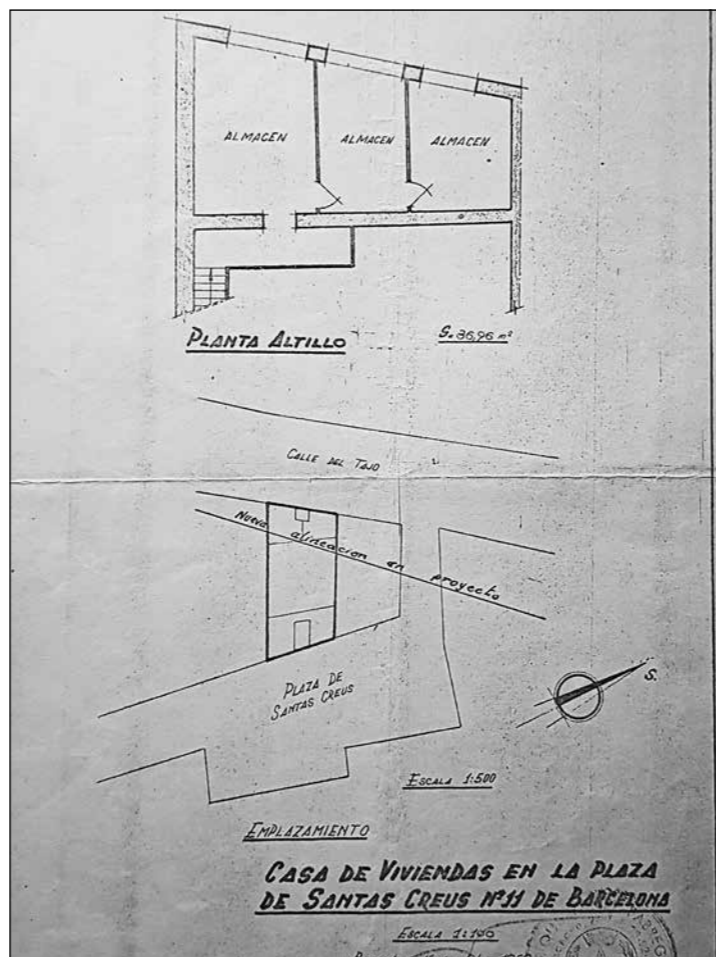
NOTES

- (1) Josep Cailà Manresa, l'avi del meu avi, havia nascut a Reus el 1804 i provenia d'una nissaga de velers, feien velles de seda. A l'entrar en crisi el sector de la seda a Reus, aquest rebesavi va venir a Barcelona amb la seva dona, Maria Fortuny Jové i els fills. Els Cailà, de procedència occitana, instal·lats a Reus des del segle XVI, van ser tots artesans: velers, sabaters, "sombrierers"...
- (2) Cal Pinyorro havia sigut també el nom de la botiga de gra dels meus besavis d'Horta, Agustí Duran Gausachs i Dolors Torelló Capmany, a la Baixada del Mercat.
- (3) Abans de la guerra, aquest edifici era el magatzem de la botiga de queviures de la plaça d'Eivissa cantonada Fulton, can Benesei, la que es coneix com a "casa del fotògraf".
- (4) El "pegamoid" és una imitació de pell a base de cotó i cel·lulosa que s'enganxa bé al cartró. Era la tela que utilitzava la marca Vuitton per a les seves maletes.
- (5) Era com una roba flonja i impermeabilitzada que es feia a Gavà, a la Sociedad General de Hules.

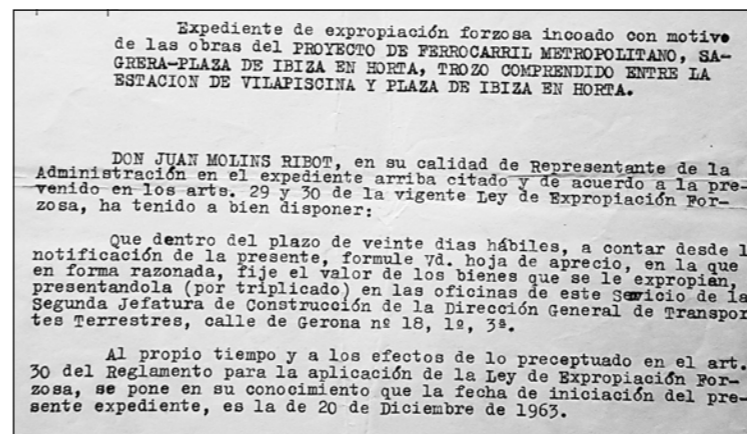

El taller de la plaça Santes Creus amb els tres germans Cailà Duran.

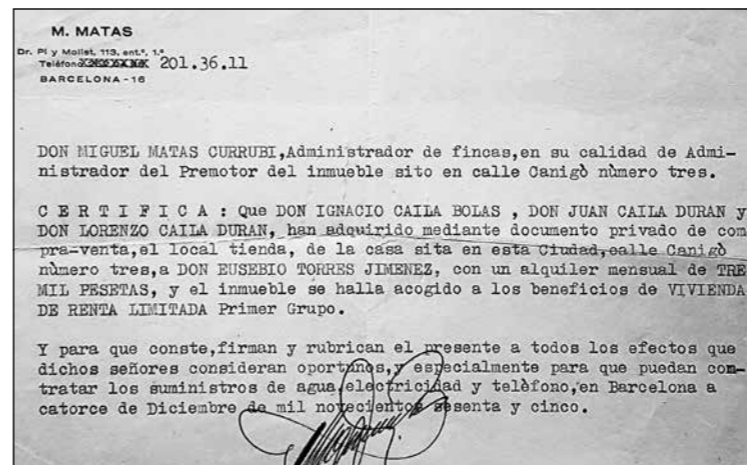
Els tres germans a la porta del taller, plaça Santes Creus

Plànols del taller

Document d'expropiació del taller

Document de compra del local del carrer del Canigó